

Apám üzent

regényrészlet

*„Bojtár volt a nagyapám,
Bojtár vagyok én is,
Csak a botját hagyta rám,
Gazdag vagyok mégis.”*
magyar népdal, Szentegyházasfalu,
Lajtha László gyűjtése, 1942

Az én apám mindenütt van, ott leginkább, ahol nincs. Amikor ezt megfogalmazza magában, Ajtony látja maga előtt, ahogy az apja, Ignác teker elő a múlt ködéből, most érkezik haza a barattyosi határból, az utolsó kukoricatörésből, letámasztja a biciklit. Ő, a fia otthon várja, a Béke utcai ház teraszán áll, elképzeli, ahogy az apja nyitja a kaput, röviden ránéz, alig észrevehetően elmosolyodik, mintha csak ösztönösen rángott volna egyet az arca.

Ez sajnos nincs így, Ignác érkezése sosem történt meg, ez a jelenet csak a képzelet szüleménye, Ajtony mindössze az apja távolodását látta az utolsó kukoricatörés után, a letört tábla mellett állva, ahogy őket megelőzve elindult. Ajtony meg az anyja még a kukoricaföld szélére ültetett padlizsánokat szedte le, pakolta a „török tököt” csíkos szatyorba, Ignác már távolodott, jókedve volt, pedig Katalin húga kigúnyolta az imént, de most még azon is csak kacagott, köszönés helyett meglendítette a karját, és lassan eltűnt a határban.

Mégis, a fiában a megérkezés emléknyma is ott van.

Talán azért, mert Ajtony az apja temetése után képzelel el ezt a megérkezést. Alig néhány perce ért véget a szertartás, egy huszonhét éves fiatalember, ha elveszti az apját, bármilyen önhuzugságot elfogad. A fiúnak tehát nem is kell sokáig átrajzolnia magában az eseménysort, mert már nem elképzeli, hanem felidézi, át is éli, megtörtént.

Ajtony a temetéskor elárulta az apját.

Nem tartották be a végakarátát. De fölösleges a többes szám, minden az ő felelőssége, a többiekén vagy túl nagy a nyomás, vagy egyszerűen nem értették, nem tudtak róla. Ignác két évtizeden át volt alkoholiista, feltámadásai, legendás túlélései után mindig üzent a halálnak, illetve részletesen megparancsolta az őt ápoló családnak, a lehetséges túlélőknek, hogyan kell minden szabályt áthágva gúnyosan kinevetni a földi kálváriát.

Ajtony apja úgy tartotta, hogy az élet súlytalanságát, a céltalan létet az fejti föl leginkább, ha meggyaláz minden ceremóniát, amit az ősei, a szülei fontosnak találtak, amit az a paraszti hagyomány, amelyben élt, szorosan követett.

Azt kérte a halálakor mindössze negyvenhét éves feleségétől, Mártától és Ajtonytól (Szabolcsot, a kisebbik fiát úgy-ahogy megkímélte ettől a témától), hogy semmilyen búcsúztatása ne legyen. Hamvasszák el, a hamvakat el se hozzák a krematóriumból, keveredjen el a hamva a többi söpredék hamuval, takarítsák ki. De ez nem elég. A pimasz gesztust, hogy a porait – akaratának megfelelően – ki-söpörtették a szemétre, mesélik el mindenkinek.

Amikor Ajtony ott áll a teraszon, az apja építette családi házban, a Béke utcában, és látni véli az érkező apja fukar mosolyát, valójában a halotti torra érkezőket lesi. Már nem jöhetett haza Ignác a kukoricatörésből, alig negyvenkilenc évesen meghalt, elkezdődött a temetése utáni élet.

Ahogy a kétezres évek legelején, faluhelyen szokás, csöndes torra, néhány falatra, jó szóra várták a tágabb családot. Ajtony természetesen az utolsókkal távozott a sír mellől, de szaporázta a lépteit, hamarabb haza akart érní a családnál, hogy odakészítsen a rozsdás fémtálcára néhány doboz gyümölcsnektárt. Október volt, nem lett volna fontos, nem volt kitikkadva senki, de a fiú fontosnak akarta érezni magát.

Csak akkor érezte meg, mekkora hiba volt előrevágtatni, amikor hazaért.

Először látta a szertartást követően – ami a végakaratot teljesen megtagadó módon, katolikus szertartás szerint megrendezett, koporsós temetés volt – a Béke utcai házat. Mintha hályog csúszott volna le a szeméről, észrevette, milyen borzalmas állapotban van, hogy a tor szükségszerűen kellemetlen lesz. Ilyen megalázóan elhanyagolt, málló vakolatú, penészes, bűdös házat még egy búcsúzás után sem lehet szépre látni.

Megpróbált javítani a helyzeten, széttárta a nappali és a háló közötti libafoszöld harmonikaajtót, hátha a fény, a tér, a nagy családi rendezvényekre szánt két szoba egysége segít valamit. A hálósobában két, szinte földre rogyott ág, mellettük egy otffelejett, falra szerelt behemót pelenkázó, a húszéves Szabolcs csecsemőkorának tanúja.

Ajtony olyan nyomasztónak találja a házat, hogy kihátrál a levegőre, és hirtelen, egy pillanatig látni véli az apját, ahogy megérkezik az utolsó kukoricatörésből. Abban a pufajkában van, amit az utolsó nagy családi kalákán viselt, és olyan vidám és önfeledt, mint akkor.

Nem sokkal a halvány jelenés után megérkezik a család. Ajtony tölt a híg levekből. A rokonok próbálják nem nézni a putrivá pusztult szobát, és ez éppen olyan kellemetlen, ahogy elképzelte. Áll a nyomorban és az árulásban szegyig. Nem az történt, hogy „nem egészen” tartották be vagy részleteiben megmásították Ignác végakarátát, tökéletesen megtagadtak mindent, amit kért.

Juszi mama, Ignác anyja, aki abban az évben, Ignác bátyja, a fiatalabbik Márton után a második fiát kísérte ki a temetőbe, egyetlen dolgot kért az unokájától: méltó búcsúja legyen a másodikként elvesztett fiának. Ignác úgy állhasson Isten színe elé, hogyha a Teremtő akar és tud, megbocsáthasson neki. Könörgött mindenre, ami szent, és amit egész életükben fontosnak tartottak, hogy a fiát ne égessek meg, mert akkor a feltámadás lehetőségét is elveszik tőle.

Ajtony bólintott, tudta, nincs választása. A búcsú az élőkről szól, nem az apjáról, hanem annak édesanyjáról meg a feleségéről, akik itt maradtak. A dühös,

gyűlölködő fiúkról is, persze, de nekik mindegy. Ajtony szívesen ott hagyta volna a hamut a krematóriumban.

A fiú könnyedén legalizálhatta volna tehát az árulását, elvégre az imádott nagymamáját védte, de lubickol az önvádban, a fájdalom hasogatja, és ez most jó, mert valamilyen formában mindenképpen pokoli lenne.

A ravatalozóban kisebb csoda történt, a kerekesszékebe kényszerülő, szinte béna Juszti mama feltápászkodott, egy mozdulattal jelezte a hozzáugró unokáknak, hogy ne, hagyják csak, egy óvatos intés, mintha röpülni indulna, aztán valami isteni erőtől vezérelve, bot vagy járókeret nélkül odatopogott a koporsóhoz, megsimogatta a fia arcát. Ignác testén fehér kötött pulóver, arca kapkodva borotvált, több helyen sérült, mintha meg lenne vágva.

Hosszú csönd ül a halotti toron, mindenki indulni készülné, pedig most érkeztek. Juszti mama, aki kilencvenéves, és legalább húsz éve Parkinson-kóros, körülnéz, vesz egy nagy levegőt.

A szavait akkorra már nehezen érteni. Összekapja a szótagokat, és a mondatai is elcsellengenek, gyakran elfelejti, hol tart. A fia búcsúztatása után, a kínosan kezdődő toron azonban a Jóisten megint különös energiákat küld neki. A ravatalozó csodáját, az erőt felüli lépéseket még mindenki látni véli, ahogy a járásképtelen asszony a halottasházban feláll, és odatipeg a fia koporsójához.

De azt senki nem hinné, hogy a halotti tort is ő menti majd meg, mesél a penészszagú délutánban. Ott ülnek a feleslegesen tágas térben, az egykoron hangsúlyosan családi rendezvényekre szánt, egybenyitott hálóban és nappaliban, és a nagymama, akinek tévképzetei vannak, és szavát is alig érteni, tiszta, délcég, táncoló mondatokkal, érthetően, artikulálva szót kér. Még a hangszíne is a régi. Mind a három életben maradt gyermeke fölkapja a fejét, mert ezt az anyai tónust a lányai már elfelejtették.

Juszti mama megrajzolja a régi családi viskójukat, szinte ott lebeg előttük a tájkép. Az asszony jól adagolva, széles gesztusokkal, a Parkinson-kórt meghazudtolva mesél. Az kicsit későn derül ki, hogy a hatvanas évek legelején járunk, és hogy Ignác még nincs tíz, de ez – az ő saját halotti torán – lehet akár retorikai fogás is, késleltetés, elvégre Juszti mama egész életében írt titokban, és az írószággal kacérkodó édesanya most, a spontán emlékbeszédén adagolhatja hatásosan az információkat a főszereplőről. Persze nincs így, de lehetne.

A konyhágy szoba-konyha, nincs se víz, se áram, ráadásul lent van a lapon, a sportpálya mellett, az Aljon, ahogy mindenki hívja. Senki sem lakik a kendergyár bűzös áztatótávéhoz ilyen közel, csak ők. De a viskó körül pezseg az élet, a Kinizsi telep lányai, lurkói mind odajárnak, a pálya mellé, a kis tavakhoz meg a gyár alá játszani, és a család pici portája meg a konyhágy remek találkozási pont, így az apró udvar folyton tele van étellel.

Jusztika a sportgondnok, ő mossa a falusi focicsapat mezeit, súrolja az öltözőt. Öt gyermek mellett is muszáj dolgoznia, a férje nem volt hajlandó orosz tanítani az iskolában, azt válaszolta az elvtársaknak, ő „azon a nyelven többet nem szólal meg”, ezért nem kap állást sehol.

A fiatal Jusztika bő száz méterre robotol a háztól, a pályán áztatja a zoknikat, fázik a keze, meglepően hideg október van, szinte azonnal kihűlt a mosóvíz,

nem fogja oldani a szóda a makacs koszt. Az asszony nem gyanakszik, nem zavarja a ház melletti zsinat, máskor is csődület van a tanyájuk körül, de idővel mégis irritálni kezdi a dolog. Nem érti, mi történik, de a bőrén érzi, valami nincsen ott rendjén, és idővel tudatosan is benne, túl sok mély, dörmögő hangot hall.

Ezek felnőttek. És amikor jobban megnézi magának a hangoskodókat, látja a rongyos zakókat, a munkáskabátokat.

Ott hagyja a teknőt a padon, sietősen iparkodik a házhoz, nyilván valami baj van a gyerekekkel, muszáj azelőtt odaérnie, hogy kitörne a botrány. Apró lábával iparkodik, de mire odaér, már paprikás a hangulat, pedig a szél is feltámad, és télszagot kavart föl a dermedt pusztán, ilyenkor nyugodtak a parasztok, Jusztika még éppen hallótávolságba kerül, anyai füle már kihallja a félmondatokból, a rikoltozásból, mi a baj.

Valaki ellopta a gyárból a kendertilolók lópokrócait. Ebben a bitang hidegben vacognak a pihenőkön, megkötnek az izmaik. Nyilván ezek a senkiházi gyerekek vitték el azokat a бүdös rongyokat, másnak az nem kell.

Jusztika körülnéz, azonnal tud mindent. Elképesztő, hogy a férfiak vakok és siketek egyszerre. Az ifjabbik Márton mosolyt erőltet az arcára, de a jeges rémület úgy csillog rajta, mintha jégvirág lenne, tökéletesen egyértelmű, hogy ő csendel el a pokrócokat, aminek egyfelől semmi értelme, másfelől a gyárból közösségi holmit lopni, munkásoktól, a lehető legnagyobb véték. Ezt nincs mivel megmagyarázni. A jeges szélben tovább forrósodik a hangulat, a munkások lassan cselékké zülленek.

És ekkor kipenderül a nyolcéves Ignác. Huncut mosoly ül az arcán, és olyan helyes, szép gyerek, hogy még a férfiak szíve is meglágyul, ahogy magyaráz. Fennhangon beszél, rikoltozik, mint egy kisbíró, mint valami cirkuszi konferan-szié. Jusztika rosszat sejt. És igen, a kisebbik fia könnyedén magára vállalja a lopást, pedig az anyja látja a nagyobbik fia arcán, ő volt. Az ifjabbik Márton arcbő-rét most a lelkiismeret-furdalás meg a rémület színezi vörösre. Többször majdnem közbe is avatkozik, emeli a kezét, de a kis Ignác lendületben van, szónokol, szervez.

Olyan ügyetlen és átlátszó a füllentése, hogy Jusztika belepirul. A fiúcska „meg is szervezi” a hazugságot. A nagyfiúk némi noszogatás után már tartják is a spanyolfalat, „megépül” a lópokrócok határolta pusztai színpad, és Ignác be is libben, ütemesen tapsoltatja a gyerekeket, akik olyan rémültek – és nem is hisznek a hazugság erejében –, hogy alig akarnak csatlakozni. Nagy nehezen néhány szomszéd gyerek összeveri a tenyerét.

Ignác dalolni kezd, hamis és vékonyka gyerekhangját el-elfújja a szél, de olyan önfeledt, úgy rázza magát és tvisztel, hogy a taps erősödik, a pokrócok határolta parasztszínházban zeng a dal. Többen ösztönösen csatlakoznak, a lányok csilingelő magasa már nem veszik el a szélfúvásban, és a varázslat néhány másodperce csak akkor pukkad ki, amikor az egyik gyerek kezéből kikapja a szél a pokrócot.

Ekkor elhal a dal. A fiúk a varázsszőnyegként ellebegő pléd után szaladnak. Jusztika úgy érzi, mindenki feszeng, a gyermek átlátszó meséje nem lehet gyógyír a lopás miatt érzett sértettségre. Gyógyír nem is lesz – a gyárban még hetek múlva is korholják a gyerekeket –, de a harag elszáll, a melósok hónuk alá gyúrik

a pokrócokat, és füttyörészve, dalolva ballagnak vissza. Megtapad a fülükben a dallam, ott felejtődik az arcukon a mosoly, hogy milyen nagy szívvel és ügyetlenül hazudott nekik ez a csepűrágó fiúcska. Az egyik szeplős melós, miközben a hátára teríti a plédet, rá is gyűjt a dalra, amit a srác olyan hamisan zengett.

– Nem vagyok ideges, fő a nyugalom. Száz évig élek én, ha így folytatom...

A többiek vagy fújolnak, vagy röhögve csatlakoznak, ballag a menet vissza a gyárba, a néma gyerekek meg állnak, nézik a távoldó melósokat, aztán hol a hősré, a legkisebb fiúra néznek, hol a bátyjára, akit megmentett. Jusztika észreveszi, hogy a gyerekek is tudták, Márton volt a ludas, akinek már ömlik a könny a szeméből, amit az anyja remek érzékkel nem vesz észre, és maga elől is elhazudja, amit lát, mert különben továbbgondolná, és pillanatok alatt rájönne, Márton éppen azért lopta el a pokrócokat, hogy az öccsét, akit rémülten szeret, és akire ugyanennyire féltékeny is, valami hirtelen indulatból, dacból vagy irigységből, ki tudja, miért, bajba keverje.

De az asszony ezt nem akarja tudni, mert egy suhanás elég, hogy lássa a nagyobbik fián, az öcsi spontán pokrócszínháza, ez a mentőakció éppen elég büntetés neki. És nem azért, mert éppen mindenki Ignácot isteníti, ezt a báty már megszokhatta, hanem mert úgy hull vissza rá saját féltékenysége, a lopás szégyene, mint huzat szűntén a pernye.

Negyven év múlva, Ignác halotti torán Jusztika mama akadozva, fulladó köhögéssel fejezi be a gyermek Ignácra ezt a senki által sosem halott hőstörténetet. A hálás és elképedt közönség révült csodálattal vár feloldozást, csattanót vagy tanulságot, de ilyenek még az elfogult anyai mesékben sincsenek. És bármi is történt valójában negyven évvel azelőtt az áztatótavak mellett, „Deák T. – Halmágyi S.” 1963-as szerzeménye, melyet Korda György hangján játszott a rádió, nem lett jóslattá.

Ignác nem élt száz évet, mert nem „úgy folytatta”. A farkas csoda mégis megtörténik a toron, és amint megtörténik, ki is pukkan, Jusztika mama nem tudja élvezni varázslata hatását.

Az isteni ereje elillan, egyik pillanatról a másikra olyan idegi fáradtság tör rá, hogy többet szólni sem bír. Ölelgetik, simogatják az arcát, hálálkodnak a nagy mesélőnek, de ő egyetlen gratulációra sem tud reagálni.

Azt már csak Ajtony tudja, aki többször is próbálkozik továbbszólni azt az állítólagos hatvanhármadik délutánt a sportpálya mellett, faggatja a nagyanyját, miként is történt a régi eset, de Jusztika mama soha többet nem tudja felidézni a pusztai pokrócszínházat, és nemcsak az elmesélésre nem emlékszik – elvégre az természetes, az a közelmúlt dagonyája –, de nem képes felidézni az eredeti történetet sem.

Hogy milyen indulatok kavargtak akkor, amikor a gyermek Ignác megmenti a dühös munkások haragjától a kompániát. És talán, ha sikerült volna még egyszer visszautazni abba az 1963-as, szeles, októberi délutánba, akkor sem lehetett volna kideríteni, valóban Márton hozta-e el a lópokrócokat, és hogy a naiv Ignác tényleg őt akarta-e menteni, vagy a saját bőrét (és akkor ő volt a tolvaj?). Mindez persze mindegy is, ahogy az is, hogy történt-e valami hasonló egyáltalán. A mesélés maga az egyetlen, ami valóságos, a minden gyászt, betegséget legyőző anyai szónoklat, ami némi méltóságot csempész Ignác méltatlan és cse-

nevész búcsúztatójába, a temetés egészébe, melyen a családja, élén a nagyobbik fiával, minden végakarátát megtagadta.

A történet után Ajtony kioldalog a ház elé, azt hiszi, bőgni fog, de még csak a könnyei sem indulnak meg. Mesterkéltén, maga előtt is alakoskodva oldalra néz, hogy képzeletben megérkezik-e még egyszer az utolsó kukoricatörésről az apja, de olyan gyöngé, önáltató a színjáték, hogy még csak nem is csalódott, amiért másodszorra nem sikerül odaképzelné semmit. És lehet, hogy van ebben némi megkönnyebbülés, halvány boldogság is.

Elvégre Ignác mégiscsak megérkezett. Ha nem is arról az utolsó kukoricatörésről, de Jusztó mama pokrócszínház meséje idevarázsolta – itt van valahol, itt kell lennie. Erre a kreált, de működőképes önfelmentő gondolatra a fiú megkönnyebbül, és a fejében folytatódik az utolsó kukoricatörés napja.

Mert bár „hazatérni” nem látta az apját, arra emlékszik, mi történt, miután ő maga is hazaért.

1992-ben volt az az utolsó kukoricatörés. A közös munka után a konyhában nevetgél a család, és Ajtony, a folyton vibráló kamaszfiú – aki bár elhatározta, hogy az első lehetséges busszal visszamegy a gimnáziumi barátaihoz a csongrádi albérletbe (hiszen hétköznap van, várják a többiek) – nem bír elmozdulni otthonról. Olyan sok a kacagás, a derűs pimaszság.

A családi tanács azt találgatja, milyen lesz a padlizsán, amit Márta a kukoricásor végére palántált. Végre ők is kipróbálják, milyen az új, divatos „török tök” íze. Ajtony édesanyja panírozza a sápadt szeleteket, Ignác meg olyan jóízűen gúnyolja az eljárást, hogy Márta gurgulázva nevet. A rántott padlizsán finom, és Ajtony nem képes felidézni, min nevetnek akkor tovább, ha nincs mit gúnyolni a vacsorán, de valahogy tovább hullámszik velük a délután, olyan széles lendülettel, hogy azok az eltévedt jókedvhullámok az utolsókat a halotti tor utáni magányos álldogálásakor csapják vissza rá, amikor Ajtony szeretne még egy egészen kicsit ebben a villámgyorsan elillanó emlékekben maradni, de már távoznak is az első rokonok, véget ért az apja halotti tora, a rokonok csöndesen mentegőzve veszik a kabátot, ki szeret álldogálni a málló vakolat előtt a fojtogató penészszagban.